„Starosti“ sveta v niekoľkých filmoch

V duchu uvažujem, koľko filmov o prírode som videla za posledné roky. Hodiny a hodiny strávené pred monitormi alebo v temných sálach. Lodžský Festival filmow przyrodniczych Wladzimierza Puchalskiego, Ekofilm Český Krumlov, dnes už zaniknutý Oekomove Freiburg, Voda, moře, oceány v Ústí nad Labem, Ekotopfilm a Bratislava, Týká se to také tebe v Uherskom Hradišti, Envirofilm a Banská Bystrica... Sú ich stovky, za tie roky už tisícky. Príbehy, dokumenty, investigatíva, fiction aj non fiction. Prosté záznamy dejov, neraz aj bez nápadu a myšlienky, ale aj sofistikované príbehy, plné odkazov na zamyslenie, rovnako znepokojujúcich otázok, ktoré nedávajú spávať. V čom je čaro týchto dokumentov? Ktoré televízne formáty najviac oslovujú? Akú podobu majú posolstvá o ochrane životného prostredia zabalené do klipov alebo rozprávkových príbehov?

Každý rok sme spolu so známymi či menej známymi kolegami v *predvýberovke* postavení pred rovnakú úlohu – vybrať reprezentatívnu kolekciu pre medzinárodnú porotu. Ale nielen pre porotu, ale aj pre divákov. Jury je zostavená z filmárov – praktikov – režisérov či scenáristov, ale aj teoretikov – kritikov či recenzentov. Tí všetci vedia pomenovať klady aj zápory filmového diela, analyzovať ho z hľadiska žánru, výberu výrazových prostriedkov, dramaturgie, výstavby, kamery, strihu, hudby či rytmu. Vďaka odborníkovi na prírodu vo svojich radoch sa dokážu zorientovať aj v často neľahkých otázkach, či to, čo je prezentované na obrazovke, je ozaj tak, či autori nemystifikujú, alebo nezavádzajú z neznalosti či úmyselne. Preťažká úloha... A na druhej strane – divák, ktorý najčastejšie definuje svoju afinitu k dielu iba v polohe *„páči – nepáči“*. Ale pre koho, ak nie pre neho, sú projekcie určené? On sa chce poučiť, zabaviť, k nemu smerujú všetky tvorivé kanáliky filmárov.

Aká je teda tohtoročná kolekcia? Zaujímavá, pestrá, aktuálna. A žánrovo pestrá. Od kratučkých, len pár minútových spravodajských formátov, klipov či animovaných filmov až po rozmerné diela často s filozofickým presahom vo vyše hodinových minutážach. V kategórii A nepochybne zaujme ruská *Poľovnícka sezóna*, ale aj kolekcia českých projektov. Opäť je to tak trocha výčitka do našich radov. Česká verejnoprávna televízia, na rozdiel od tej našej, dlhodobo udržiava vo vysielacej štruktúre atraktívne formáty investigatívnej publicistiky či už je to *Nedej se, Přidej se*, problematika životného prostredia rezonuje často aj v sérii *Ta naše povaha česká*. Aj neustále skloňované „povodne“ sa stali témou veľkého projektu, za krátky čas vznikol dokument s publicistickými rysmi *Voda, která bolí*.

Ako každý rok bude najväčšia pozornosť upretá k dokumentárnym projektom. Tu vyčnieva svojou náročnosťou, či už ide o podmienky, v ktorých boli nakrúcané, nástojčivosť problému alebo filmovú stavbu hneď niekoľko filmov. *Posledné dni Shismareffu* z holandskej produkcie, *Nestabilný podklad – hrozba masívnych zosuvov pôdy* filmárov z Japonska, *Zarobiť, utajiť, znečistiť: BP a únik ropy* nemeckej televízie WDR, ale aj český dokument *Uhlie v duši* patria k tým, ktoré burcujú, kladú provokujúce otázky, stavajú do konfrontácie. Udržia diváka v napätí a možno mu večer nedajú zaspať. Barabášova „epopeja“ *Mongolsko – v tieni Džingischána*, nemecké *Azory – raj na konci sveta*, ale aj ďalšie projekty televízií ARD alebo český dokument *Řeka v proudu času,* sú možno menej burcujúce, viac filozofické, ale aj ich posolstvo v sebe implicitne obsahuje jasný názor, postoj, spleť otázok. Som rada, že k farbistým dokumentom veľkých produkcií sa tento rok zaradili aj dokumenty slovenské, mapujúce prírodu tohto kúta Európy, takisto ohrozenú, takisto očarujúcu a často takisto skrytú zrakom bežných ľudí. Možno práve snímky *V lúčnom kráľovstve* a *Lovci lesných tíšin* Zdena Vlacha aj druhý diel *Ohrozených krídiel* Jaroslava Mikuša vzbudia záujem diváka o to, čo je tu, blízko nás, čo chceme aj v budúcnosti vidieť a cítiť. Verím, že slovenská príroda upúta takisto ako exotika. Už preto, že je tak blízko, že to, čo sa s ňou deje, môžeme aj my ovplyvniť.

Špecifický filmový jazyk iránskych filmov posunul až dva projekty do kategórie C – náučné a vzdelávacie filmy a programy, kde im nepochybne zdatne budú konkurovať japonské, nemecké, ale aj české filmy. Vzdelávanie už dávno stratilo niekedy svoj pejoratívny podtón, stalo sa dobrodružnou cestou za poznaním a film je tu skvelým médiom.

Naša snaha sprostredkovať myšlienky ochrany prírody, a tým, samozrejme, aj človeka na tejto planéte vo filmoch hraných, animovaných alebo v rodiacom sa širokom spektre nových žánrov, nie je naplnená každý rok rovnako. Teraz môžeme byť už vopred spokojní, pretože práve žánrová pestrosť kategórie D nepochybne zaujme. Poetická báseň (*Moja zem, môj svet* – Irán), slovenská animovaná groteska zo seriálu *Plasty*, klipy o krkonošskej prírode, ale aj mimoriadne dospelý, aj keď „iba“ študentský poľský film *Výlet* bohato napĺňajú predstavu o pestrosti výrazových prostriedkov, bohatstve posolstiev aj množstve otázok.

Už tradične je kolekcia doplnená amatérskymi dielami zväčša slovenských autorov, tentoraz diváci uvidia aj jeden diel zo série kritických dokumentov arménskych študentov.

Šestnásteho mája sa otvorí jedna zo sál v banskobystrickej Európe, aby sa tam päť dní diváci mohli zaoberať problémami a starosťami sveta, ale možno aj tak trocha svojej duše.

Mgr. Art. Kateřina Javorská
scenáristka, členka filmovej poroty

Súťažný film Envirofilmu 2011

Rieka v prúde času (Česká republika), *režisérka: Ljuba Václavová*

Dokument o rôznych podobách vodných tokov v našej krajine a nevyhnutnosti ich ochrany. Dnes žijeme akoby na hojdačke... burzovej, ekonomickej, klimatickej, politickej. Pri plynúcej rieke cítime tep času, čas, ktorý je dlhší než naše momentálne starosti. Rieka Ohře je najmenej známa česká rieka, krajina medzi Doupovskými horami a Krušnými horami nie je príliš zobrazovaná v českom umení. A tak sa vypravme na cestu po tejto rieke a pozorujme jej premeny v rôznych ročných obdobiach. Od lakťa rieky, kde sa týči stredoveký hrad Loket so starým mestom, cez Kadaň, starodávne dediny a mlyny, Nechranickú priehradu, Libochovice až do Litoměřic, kde sa rieka vlieva do Labe. Uvidíme divokú krajinu, skalné útvary, lužné lesy aj krajinu okolo elektrárne Tušimice a znehodnotenú pôdu...

Súťažný film Envirofilmu 2011

Uhlie v duši (Česká republika), *režiséri: Ondřej Povrazník, Martin Dušek*

Dokumentárny portrét dvoch žien, ktoré hrajú svoju osobnú partiu na šachovnici osudu Horního Jiřetína, ohrozeného ťažbou hnedého uhlia. Tvorcovia oceňovaného filmu Poustevna, das ist Paradies tentoraz s typickým mixom citlivosti a irónie cez dve výrazné ženy – tlačovú hovorkyňu spoločnosti a kastelánku, ekologickú aktivistku, portrétujú krajinu povrchových baní v severných Čechách. Cez osobné príbehy nazerajú aj na aktuálny problém likvidácie mesta Horní Jiřetín, ktoré stojí v ceste ďalšiemu rozširovaniu šachty. (Pôvodný názov filmu je Ženy SHR.)